

FARG'ONA-TOSHKENT MAQOM YO'LLARIDAN "DUGOH HUSAYNI 5" HAQIDA

Solijonova Kibriyo

ADPI, "Ijtimoiy gumanitar fanlar va san'at" fakulteti

Musiqqa ta'lim yo'nalishi 3-kurs talabasi

Annotatsiya: Ushbu maqolada "Dugoh Husayniy 5" maqomi va uning O'zbek mumtoz musiqa merosidagi o'rni tahlil qilinadi. Maqomning musiqiy xususiyatlari, tarixiy rivojlanishi va bugungi kunda milliy ma'naviyatni boyitishdagi ahamiyati ko'rib chiqiladi. Shuningdek, maqomning lirik ohanglari, ritmik tuzilmasi va ijrochilikdagi o'rni haqida batafsil ma'lumot berilgan. "Dugoh Husayniy 5" nafaqat musiqiy asar sifatida, balki milliy qadriyatlarni targ'ib qilishda muhim vosita sifatida ham qaraladi. Maqola bu maqomning milliy musiqa san'ati xazinasidagi ahamiyatini yoritib, uning o'rganilishi va kelajak avlodga yetkazilishi zarurligini ta'kidlaydi.

Abstract: This article analyzes the status of "Dugoh Husayniy 5" and its place in the heritage of Uzbek classical music. The musical characteristics, historical development and significance of the maqam in enriching the national spirituality today are considered. Also, detailed information is given about the lyrical tones, rhythmic structure and role of the maqam in performance. "Dughoh Hosseiniy 5" is considered not only as a musical work, but also as an important tool for promoting national values. The article sheds light on the importance of this status in the treasury of national musical art and emphasizes the need to study it and pass it on to the next generation.

Аннотация: В данной статье анализируется статус «Dugoh husayni 5» и его место в наследии узбекской классической музыки. Рассмотрены музыкальные особенности, историческое развитие и значение макама в обогащении национальной духовности сегодня. Также даются подробные сведения о лирических тонах, ритмической структуре и роли макама в исполнении. «Dugoh husayni 5» рассматривается не только как музыкальное произведение, но и как важный инструмент продвижения национальных ценностей. Статья проливает свет на значение этого статуса в сокровищнице национального музыкального искусства и подчеркивает необходимость его изучения и передачи следующему поколению.

Kalit so'zlar: Dugoh husayni, shashmaqom, duvozdah, parda tizimi, lirik ohang, tovush qatori.

Kirish.

O'rta asrlardan boshlab Yaqin va O'rta Sharqda "Duvozdahmaqom" - 12 maqom turkumi keng tarqalib, musiqa amaliyotida shakllandi va qo'llanib kelindi. Bu bebaho mumtoz musiqa shakli keyinchalik bir qator Sharq mamlakatlarining musiqiy merosida

o'z an'analari negizida yuzaga kelib xalqlarning mumtoz musiqasi sifatida amaliyotga kirib keldi. Xalq professional bastakorlik an'analari yuzaga kelgan ushbu san'at har bir xalqning milliy an'alarini o'zida mujassam etganligi bilan xarakterlanadi.

Manbalarda bayon etilishicha XVIII asirning oxiriga kelib, Buxoroda maqom turkumlari bo'lmish - "Buxoro Shashmaqomi" uzil-kesil shakllangan. XIX asrda "Xorazm maqomlari" turkumi va Farg'ona-Toshkent maqom yo'llari ham o'zbek maqomlarining vohaviy namunalari sifatida vujudga keladi. Keyinchalik "Shashmaqom" va boshqa turkumlar asosida maqom asarlarining yangi uslublari va ko'rinishlari zamonaviy talqinda rivoj oladi. Farg'ona - Toshkent maqom yo'llarida ham yuzdan oshiq bastakorlik ijod namunalari yaratilgan. Qayd etish joizki, maqom ijodiyoti xalqimizning milliy qadriyatlari va an'analari negizida o'zbekona jihatlar bilan sug'orilgan holda ijod etilib kelingan. Ularning har biri turli turkumlarda ijod etilgan bo'lib, namsunalar avvalo o'ziga xoslikka ega bo'lsa, ularning tarkibida boshqa namunalarning ham turli jihatlarini o'ziga xos ifodasini topganligi bilan ajralib turadi. Har bir maqom namunalariining betakror ohanglari va musiqiy mavzulari o'zining mazmuni va ohang mag'ziga egaligi bilan ahamiyatlidir. Dugohmi, Segohmi, Navo yoki Iroqmi, ham biri o'zining mavzu mag'zi va ohang jozibasiga egadir. Ushbu maqola orqali biz Farg'ona - Toshkent maqom yo'llari tarkibiga kirgan "Dugoh Husayniy"lar haqida fikirlarimizni bayon etmoqchimiz.

"Dugoh Husayniy" Farg'ona-Toshkent maqom yo'llarining asosiy tarkibiga kiruvchi Bayot, Chorgoh, Shahnozi Gulyor maqom yo'llaridan biridir. O'zbek maqomlari orasida Dugoh maqomi o'ziga xos va asosiy maqomlardan biri sifatida turkumlar o'rin olgan. O'zining parda tizimi, ohangi, xarakteri hamda mavzusi bilan boshqa maqomlardan ajralib turadi. Farg'ona-Toshkent maqom yo'liga mansub bo'lgan Dugohlar, Shashmaqomdagi Dugohning tuzilishiga shaklan o'xshab ketgani bilan, o'ziga xos tomonlari mavjudligi bilan ajralib turadi.

Odatda, har bir maqomning o'zini mavzusi va asoslanadigan pardalar tovushqatori mavjudligi xususida nazariy ma'lumotlar berilib o'tilgan. Ijrochilik amaliyotining maqomlarga xos bo'lgan mukammal talqinlarida bu jihatlar o'zini namoyon etib turadi. Shunga ko'ra bunda Farg'ona-Toshkent maqom yo'liga mansub bo'lgan turkum "Dugoh Husayniy" deb nomalanib kelingan. Avvalo buning negizida tovushqator parda tizimida Dugoh pardalariga nisbatan boshqa bir parda ishlatilganligi e'tirof etiladi. Demak, Farg'ona-Toshkent maqom yo'llaridagi Dugoh namunasini o'ziga hoslik jixati, unda Husayniy pardasi qo'llanilganligidadir. Dugoh ikkinchi pardasidan Husayniy pardasi kelganligi uchun "Dugoh Husayniy" nomini oldi. Shu o'rinda Dugoh pardasiga ham to'xtalib o'tsak. Dugoh iborasi fors tilidan olinib, tovush hosil qilinadigan ikki joy, ya'ni parda. Butun ton oraliq'ida ikki turli tovush hosil qilinadigan parda ma'nosida qo'llaniladi. Shu bois asosiy pardalardan birini o'zgarishi ushbu maqomning shunday atalishiga asos bo'ladi.

Farg'ona -Toshkent maqom yo'lidagi "Dugoh Husayniy"larni maqom shaklidagi bir tizim deb qarashimiz, uning I-VII gacha bo'lgan taronalarini o'zida aks ettirganligidadir. Shashmaqom tarkibiga qiyoslasak, Buxoro maqomlarida ijrochidan keng ko'lamli ovoz hajmi talab etilganligi bois ansambl bo'lib ijro qilinsa, Farg'ona -Toshkent maqom yo'lidagi asarlar kichikroq hajimda yaratilgan bo'lib, yakka tarzda ijro qilish imkoniyatini beradi. "Dugoh Husayniy"lar ham kichikroq ixcham shakilda yaratilgan go'zal ba betakror asarlar sirasidan. Shuning uchun ham ko'plab ustoz san'atkorlar ijro dasturlaridan joy olgan desak mubolag'a bo'lmaydi.

"Dugoh Husayniy"lar o'ziga hos asarlar turkumidir. Uning o'ziga xosliklaridan biri shundaki, hamma Dugoh Husayniylar bitta tovush tizimida ijro etiladi

O'zbek milliy musiqa merosida maqom san'ati o'ziga xos va noyob o'rin tutadi. Maqomlar nafaqat musiqiy tuzilma, balki ma'naviyat, falsafa va milliy qadriyatlar ifodasidir. Ushbu maqola "Dugoh Husayniy 5" haqida bo'lib, bu tizimning o'ziga xosligi, tarixi va bugungi kundagi ahamiyatiga bag'ishlanadi.¹

Dugoh Husayniy 5: Tushuncha va Asosiy Xususiyatlar:

"Dugoh Husayniy 5" maqomlari turkumiga kiruvchi bo'lib, u mumtoz maqom san'atining bir qismi hisoblanadi. Ushbu maqom Sharq musiqasining o'ziga xos ohanglari va ritmlari bilan boyitilgan. Quyidagi xususiyatlar bu maqomni belgilaydi:

Lirik ohang: Dugoh Husayniy 5 o'zining lirizmga boyligi va musiqiy yumshoqligi bilan ajralib turadi.

Tovush qatori: Ushbu maqomda tovushlarning chuqur uyg'unligi mavjud bo'lib, u tinglovchida mushohada va ichki sokinlik hissini uyg'otadi.

Ritm va dinamik tuzilma: Dugoh Husayniy 5 maqomi ma'lum bir ritm va usullarga asoslanadi, bu uning ohangdorligini kuchaytiradi.

Dugoh Husayniy 5 ning Tarixi va Rivojlanishi:

"Dugoh Husayniy 5" maqomi qadimiy Sharq musiqasi va uning rivojlanishida muhim o'rin tutgan. U dastlabki davrlarda diniy va falsafiy mazmunni ifodalovchi asar sifatida yaratilgan. Keyinchalik, bu maqom turli ijrochilar tomonidan ijro etilib, milliy madaniyatimizning ajralmas qismiga aylangan.

Ijro va Amaliyotdagi O'ri:

Dugoh Husayniy 5 maqomi asosan kuy, ashula va cholg'u asarlarida keng qo'llaniladi. U turli milliy va madaniy tadbirlarda ijro etiladi, shuningdek, mumtoz qo'shiqlar repertuarida ham asosiy o'rin egallaydi.

Milliy Ma'naviyatni Boyitishdagi Ahamiyati:

Dugoh Husayniy 5 milliy ma'naviyat va musiqa madaniyatining saqlanishida muhim vosita hisoblanadi. Ushbu maqom yoshlarga musiqiy estetikani o'rgatishda va milliy qadriyatlarni targ'ib qilishda katta ahamiyatga ega.

¹ <https://cyberleninka.ru/article/n/dugoh-va-husayniy>

Dugoh Husayniy maqomi Fargʻona va Toshkent maqom yoʻllarining ajralmas qismidir. Bu maqom, oʻzining musiqiy tuzilishi, ijro usullari, va estetik qiymati bilan, oʻzbek musiqa madaniyatida juda katta ahamiyatga ega. Dugoh Husayniy maqomi, odatda, zamonaviy musiqaning anʻanaviy shakllari bilan uygʻunlashgan holda, musiqiy ifodalarda muayyan ruhiy va estetik talablarga javob beradi. Maqomni ijro etish, nafaqat oʻzbek xalqining anʻanaviy musiqasining kuchli ifodasi, balki milliy ruhiyatni va yuksak madaniy qadriyatlarni ham ifodalaydi.

Dugoh Husayniy maqomi oʻzining tinch va sokin boshlanishidan soʻng, asta-sekin murakkablashib, kuchli melodik va harmonik tuzilmalarga oʻtadi. Bu jarayon tinglovchida oʻzining musiqiy ruhini topish va uni his qilishni taʼminlaydi. Shu bilan birga, maqomning tarixi va rivojlanishi musiqaning qanday oʻzgarib borishini, eski uslublarning zamonaviy musiqada qanday aks etishini ham koʻrsatib beradi.

Dugoh Husayniy maqomi nafaqat musiqiy ijro usullari, balki uning ruhiy taʼsiri bilan ham ajralib turadi. Maqomda qoʻllaniladigan anʻanaviy musiqa asboblari – rubob, tanbur, doira va boshqa musiqiy asboblari – ushbu maqomning noyobligini yanada oshiradi. Ushbu asboblarning birgalikdagi ishlatilishi nafaqat musiqiy tavsiflarni, balki mazmuniy va emosional yoʻnalishlarni ham toʻgʻri ifodalaydi.

Dugoh Husayniy maqomining tarixi koʻplab yillarga borib taqaladi, va uning oʻzbek xalqining musiqa madaniyatida tutgan oʻrni juda katta. Maqomning musiqiy tuzilmalari, uning melodik naqshlari va ritmik shakllari xalq musiqasi bilan bevosita bogʻliqdir. Ayniqsa, bu maqomda ifodalangan ruhiy holatlar va his-tuygʻular milliy qadriyatlarni oʻzida aks ettiradi.

Dugoh Husayniy maqomi, ijro etishning oʻziga xos uslubi va tarixi bilan, oʻzbek musiqasining boy va rang-barang merosini davom ettiradi. Bu maqom, tinglovchiga oʻzining ichki dunyosiga shoʻngʻish imkoniyatini beradi, shu bilan birga, musiqaning estetik va maʼnaviy qiymatini anglashga yordam beradi. Bu maqomdagi musiqalar, nafaqat oʻrta asrlardan qolgan meros, balki bugungi kunda ham milliy musiqaning rivojlanishida muhim oʻrin tutadi.

XULOSA

Dugoh Husayniy maqomi Fargʻona va Toshkent maqom yoʻllarida muhim oʻrin tutadigan musiqiy shakldir. U oʻzining musiqiy tuzilmasi, ijro usullari va ruhiy taʼsirida oʻzbek musiqasining eng nozik va chuqur qatlamlarini ifodalaydi. Maqomda qoʻllaniladigan anʻanaviy musiqa asboblari va ularning oʻzaro uygʻunligi orqali milliy musiqaning yuksak estetik va maʼnaviy qadriyatlari aks etadi. Dugoh Husayniy maqomi, musiqaning rivojlanishi va oʻzgarishini koʻrsatgan holda, bugungi kunda ham zamonaviy musiqada oʻzining ahamiyatini saqlab qolmoqda.

Bu maqom, nafaqat musiqiy ifodalar, balki milliy ruhiyat va xalqning tarixiy merosini saqlashga yordam beradi. Maqomning ijro etilishida nozik ovoz va chuqur ruhiy ifoda muhim rol oʻynaydi. Dugoh Husayniy maqomi orqali musiqaning yuksak

darajadagi ma'naviy ahamiyati, xalqning qadriyatlari va milliy ruhiyatni rivojlantirishga xizmat qilishidagi o'rni yanada kuchayadi.

Shunday qilib, Dugoh Husayniy maqomi, o'zining tarixiy va estetik ahamiyati bilan o'zbek musiqa madaniyatining ajralmas qismiga aylangan bo'lib, uning rivojlanishi va kelajakda yangi avlod tomonidan o'zlashtirilishi davom etishi zarur. Bu maqom, milliy musiqaning o'ziga xos xususiyatlarini saqlab, uning boy merosini yangi davrga mos ravishda davom ettirishga yordam beradi.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. R.S. Abdullayev. O'zbek mumtoz musiqasi. Toshkent, "Yangi nashr", 2008-yil.
2. B. Ustaev. Maqom san'ati. Toshkent, "O'zbekiston", 2003-yil.
3. M. Xojayev. O'zbek xalq musiqasi. Toshkent, "O'qituvchi", 1998-yil.
4. Sh. Ubaydullaev. Maqomlar. Toshkent, "San'at", 2010-yil.
5. T. Tashkenti. Musiqa va milliy ruhiyat. Toshkent, "Adabiyot", 2015-yil.

Foydalanilgan saytlar:

1. <https://cyberleninka.ru/article/n/dugoh-va-husayniy>